

Hej!

Filmen *Barnlekar* bygger på en tidigare utställning på Riksidrottsmuseet med samma namn.

Den handlar dels om hur man såg på barn, utbildning och barns rätt att leka på 1500-talet, dels om konstnären Pieter Bruegel d.ä. som målat tavlan *Barnlekar*.

Förutom själva filmen finns också ett lektionsmaterial att tillgå, anpassat efter åldrarna 6–9. Det finns även ett kompendium med beskrivning av de olika lekarna och lekarnas regler. Förhoppningsvis kan det inspirera till att få barnen att röra på sig och hitta nya, spännande lekar!

En av lekarna som beskrivs är "Herre på täppan", en s.k. maktlek. På många skolor är den här typen av lekar inte tillåtna. Vi har valt att fördjupa oss i förekomsten och begreppet maktlekar i det särskilda material som heter "Maktlekar". Det lämpar sig väl för barn i alla åldrar, från förskoleålder till åk 9 som samtal om och reflektion över moraliska frågor och livsfrågor med betydelse för eleven. Läroplanens mål (22) samt en checklista för källkritik finns sist i dokumentet.

Filmen och berättandeformen riktar sig främst till barn i åldrarna 6–9 men fakta – och innehållsmässigt kan den även uppskattas av barn i mellanstadieåldern.

Filmens innehåll

1. Introduktion
2. Tavlans ursprung
3. Olika lekar
4. Styltor och käpphäst
5. Tunnband
6. Dragkamp
7. Stockholm under 1500-talet
8. Europakartan
9. Avslut

Filmens längd: ca 13 min.

Som ytterligare förslag på hur ett tema kring barn och barns lekar kan te sig finns följande möjligheter att arbeta vidare:

- Rytmask gymnastisk
- Tävlan i käpphästar, sök gärna på "hobby horning" och webbsidor från Finland
- Barn runt om i världen leker fortfarande med tunnband, ofta cykelhjul
- Eleverna kan skriva faktatexter, skriva och ge instruktioner om en egen eller befintlig lek och illustrera till, de kan prova lekarna i häftet och sist men inte minst, fler tips på lekar och rörelse i länken från *Rörelse i skolan* www.rfsisu.se

LÄRARHANDLEDNING/STUDIEMATERIAL

Peter Bruegel den äldres (ca 1525/30–1569) konstverk *Barnlekar* från 1560 är grunden i vår film med samma namn. Bland ca 200 barn har ett 80-tal olika lekar identifierats. Den ger oss en realistisk bild av hur och vilka lekar som var vanliga under denna period och att barn genom leken många gånger avspeglar vuxenvärldens förehavanden, då som nu. Vissa lekar är tidlösa, andra kanske inte känns igen för nutida människor.

Det finns inga samtida dokument som avslöjar vem som beställde konstverket eller som förklarar varför det målades. Därför har *Barnlekar* genom åren givits olika tolkningar. Vissa menar att det är en genremålning som allmänt visar på barns lekar under året, andra att barn är vildar men det är också vanligt att framhålla att Bruegel ville visa på vuxenvärldens dårsaker genom barns lekar.

En av de senare tolkningar framhåller dock de pedagogiska diskussioner som fördes under 1500-talet och som påvisar att man där poängterade vikten av att röra sig fysiskt som ett komplement till dåtidens skolundervisning.

Det är en diskussion som vi känner igen från dagens skolvärld. Flera studier pekar på en koppling mellan idrottsutövande och goda skolprestationer. Och det var just den aspekten som Riksidrottsmuseum lyfte fram i utställningen *Homo Ludens – den lekande människan*.

Tre utsnitt ur Bruegel, Barnlekar

Bakgrund

1500-talets värld, renässansen, var en omvälvande period mellan medeltid och den moderna tiden. Europa började dominera över världen. Sjöfarare for över haven och erövrade nya områden. Handeln från kolonierna gjorde kungar och köpmän rika. Utmed kusterna växte städer för att kunna ta emot allt större fartyg.

Vetenskapsmän undersökte naturen och människokroppen. Några riktade sina teleskop mot rymden och upptäckte att det var jorden som rörde sig runt solen och inte tvärtom. Boktryckarkonsten revolutionerade spridning av kunskap och idéer.

Den dominerande religionen i Europa var kristendom. Men det fanns olika tankar om hur man skulle tolka bibeln. Tills slut bröts kristendomen i två delar, katolicismen och protestantismen, det som kallas för reformationen.

Bland många människor grasserade fattigdom, pandemier, svält, krig och folkförflyttningar.

Men det fanns även lustfyllda situationer i vardagen. Människor roade sig med musik, dans, karnevaler och stora fester.

Då, som nu, tyckte barn om att spela rollspel, att röra på sig, att hitta på nya tävlingsliknande lekar. Och därifrån kan vi ta ett 500-årigt kliv in i nutiden och Riksidrottsförbundets *Rörelsesatsning i skolan*.

Barnlekar

Riksidrottsmuseum

januari 2023

Nedan har vi numrerat lekarna utifrån Amy Orrocks avhandling *Children's Games*, 2011.

Översättning	Orrock
1 Jacks	Tossing up knucklebones
2 Docklek	Playing with dolls
3 Leksaksaltare	Toy altar
4 Fågelholk för uggla	Owl on a perch
5 Vattenpistol/sprutrör	Pop-gun
6 Ansiktsmask	Masking
7 Gunga, svängning	Swinging
8 Väderkvarn	Nut windmill
9 Blåsa såpbubblor	Blowing bubbles
10 Mössor	Cap of rushes
11 Lek med fågel	Play with a bird
12 Spelsnurra	Teetotum
13 Tegelsten som husdjur	Brick on a lead
14 Dop, lek	Baptismal procession
15 Blindbock	Blindman's buff
16 Sten, sax, påse	Odds or evens
17 Käpphäst	Hobbyhorse
18 Potta	Potty
19 Handstol	Hand seat
20 Trumma och flöjt	Playing with drum and flute
21 Peta i bajs	Stiring a shit
22 Tunnband	Rolling a hope
23 Tunnband	Girls hoop
24 Ropa i en tunna	Calling into a barrel
25 Gunga på en tunna	Rocking a barrel

26 Blåsa upp en grisblåsa	Inflating a pig's bladder
27 Hissa upp	Lift
28 Hur många horn står upp?	Bucca/How many horns does the goat have?
29 Ta fram pigment ur tegel	Making pigment from bricks
30 Gammal knivlek där man ska ta upp knivar med munnen	Mark-Knife/Mumblety-peg
31 Murbyggande med tegel	Brick wall
32 Dra hår	Pulling hair
33 Fånga skalbaggar, eldflugor	Catching cockchafers (May bugs)
34 Springa med en Duivetkater (ett traditionellt festbröd)	Running with a duivetkater
35 Bära runt en blindbock	Cockstride (se Blind man's buff)
36 Hoppa bock	Leap frog
37 Dragkamp till häst	Tug of war
38 Springa gatlopp	Running the gauntlet
39 Rulla ihop till boll	Roll up in a ball
40 Stå på huvudet	Headstands
41 Kullerbytta	Turning somersaults
42 Klättra över staket	Climb over the fence
43 Rida på staketet	Ride the fence
44 Pingstbröllop procession	Whitsun wedding procession
45 Slå på kastrull	Smash Crock
46 Gå på låga styltor	Walk on low stilts

47 Gå på höga styltor	Walk on high stilts
48 Blindbocks toffla	Blind slipper
49 Kasta valnötter (spela kula)	Castles
50 Hänga på bommen	Hang from a beam
51 Balansera en kvast	Balance a broom
52 Rida på ryggen	Piggyback
53 Snurra (med handen)	Spinning tops
54 Snurra med snöre	Whip tops
55 Vem skall jag välja?	Who shall I choose?
56 Skallra	Rattle
57 Stöta med väderkvarnar	Jousting with windmills
58 Leka i sanden	Playing in the sand
59 Herre på täppan	King of the castle
60 Snurra runt	Twirling around
61 Klättra upp för träd	Climbing trees
62 Simmar med blåsor	Swimming with a bladder
63 Bada fötterna	Bathing one's feet
64 Stå i vatten	Standing in the water
65 Före eller efter simning	Before or after the swim
66 Bowling	Bowling
67 Kissa	Urinating
68 Kägelspel med benknotor	Skittles with knucklebones
69 Spel med pinnar	Game with sticks
70 Nio hål	Nine holes
71 Fånga björnen	Bait the bear/Bind the devil with a cord

72 Springa uppför en källardörr	Running up a cellar door
73 Brottning	Fighting/Wrestling
74 Kasta peng	Span counter
75 Processionslek	Procession game
76 Följa John	Follow my leader
77 Gå på besök	Go on a visit
78 Förste man på plats	First one there
79 Knuffa någon från bänken	Push someone off a bench
80 Bära på axlarna	Shoulder carry
81 Spela en pjäs/ leker handel	Performing a play or acting out a trade
82 Fyra på en häst. Gammal fransk sägen	-Horse Bayard on the four
83 Bål /Johannes eld	Bonfire/St John's fire
84 Sjunger vid dörrar	Singing at doors
85 Vandrande	Wandering
86 Vimpel/banderoll	Pennant/Streamer
87 St. Nikolaus korg/jultomtens korg	Saint Nicholas Baskets

*Kopplingar till läroplanens centrala innehåll, Lgr22*Åk 3

SAMHÄLLSKUNSKAP, HISTORIA OCH GEOGRAFI

Schildringar av människors levnadsvillkor förr i tiden, till exempel i barnlitteratur, sånger, filmer.

Mänskliga rättigheter inklusive alla människors lika värde och barnets rättigheter i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Samtal om och reflektion över moraliska frågor och livsfrågor med betydelse för eleven (...).

Tidslinjer och tidsbegreppen nu, dåtid och framtid.

Metoder för att söka information, till exempel textläsning, intervjuer och observationer. Samtal om olika källors användbarhet och tillförlitlighet.

IDROTT OCH HÄLSA

Utforskande av möjligheter till och genomförande av vistelse, lekar och rörelser i natur- och utemiljöer.

SVENSKA

Att ge och ta emot muntliga instruktioner.

...(...) att berätta om vardagliga händelser samt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Att lyssna, ställa frågor och ge kommentarer.

Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer...(..)

Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare.

Åk 4-6

HISTORIA

Likheter och skillnader i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män under tidsperioden.

Vad historiska källor från tidsperioden, till exempel brev, dagböcker och kartor, kan berätta om det förflutna.

Samtal kring olika källors användbarhet och förlitlighet.

Vad historiska källor är..(.) och hur de kan användas för att ge kunskap om det förflutna.

SVENSKA

Olika former av samtal. Att lyssna aktivt, ställa frågor, uttrycka tankar och känslor samt resonera och argumentera i olika samtalssituationer..(..)

Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare.

IDROTT OCH HÄLSA

Lekar, spel, idrotter och andra rörelseaktiviteter, inomhus och utomhus.

Samtal om upplevelser av olika aktiviteter samt värdering av hur de påverkar den fysiska förmågan och hälsan.

Källor att jämföra med:

www.historiskamuseet.se

Checklista för klassisk källkritik

Vem har gjort källan (webbplats, bok, tidning m.m.)?

Är det en myndighet? Är det en organisation?

Är det ett företag? Är det en privatperson?

Är det någon som kan ämnet?

Är det någon du litar på?

Är det möjligt att se vem eller vilka som står bakom?

Varför är källan gjord?

För att informera om något? För att luras?

För att sprida en åsikt om något eller någon?

För att sälja något? För att underhålla?

Hur ser källan ut?

Har den kontaktinformation?

Har den fungerande länkar (webbplatsen)?

Har den trovärdiga källhänvisningar?

Har den senast granskad-datum (webbplatsen)?

Kan du få information från andra ställen?

Har du jämfört med vad du redan vet?

Har du jämfört med andra källor?